

UOT: 37.01.

KBT: 74.03 (3)

MJ № 161

Heydər Əliyev Azərbaycan elm və təhsilinin himayədarıdır

Yaşar Əhmədov*

Abstrakt. Ulu Öndər Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətinin hər iki mərhələsində öz fəaliyyəti ilə Azərbaycan elminin və təhsilinin himayədarı olduğunu sübut edən titanik işlərə imza atmışdır. Müstəqil Azərbaycan və onun elm və təhsil sahəsində əldə etdiyi uğurlar Ümummillə Liderin fəaliyyətinin şah əsəridir. Həyat və fəaliyyəti tarix üçün bir örnək, xalq üçün bir nümunə olan Heydər Əliyev elmin və təhsilin inkişafını həmişə diqqət mərkəzində saxlamış, bu sahələrə olan qayğını dövlətin prioritet siyasəti kimi qəbul etmişdir. Elm və təhsil iki müstəqil sahəni ehtiva etsə də onların birini digərindən təcrid etmək mümkün deyildir və bu baxımdan elm-təhsil problemlərinə kompleks şəkildə yanaşılmalıdır - hər iki istiqamət ümumdövlət siyasətinin tərkib hissələrindən olduğundan və strateji mahiyyət daşıdığından onların inteqrasiyası da labüddür. Ulu öndər hər bir millətin gələcəyinin elm və təhsilin inkişafından asılı olduğunu dəfələrlə vurğulamış, həm də elmin və təhsilin inkişafını müstəqil dövlətin təməli hesab etmişdir.

Müstəqillik əldə etmiş Azərbaycanın dünyaya inteqrasiyası fonunda Azərbaycan elminin və təhsilinin də dünya elminə və təhsilinə inteqrasiyasının vacibliyi dünya şöhrətli siyasətçinin fəaliyyətində əsas məqamlardan biri olmuşdur. Bir milləti məhv etmək üçün onun elmini, təhsilini məhv etmək kifayətdir-məhz bu kontekstdən yanaşdıqda, Heydər Əliyev Azərbaycan xalqını məhv olmaqdan xilas etdi-o hər bir inkişafın elm və təhsildən asılı olduğunu dəfələrlə qeyd etmişdir. Dünyəvi təhsilə inteqrasiya yolunu seçən Azərbaycan müstəqilliyin bərpasından sonra bu strateji sahəyə milli təhlükəsizliyin mühüm amillərindən biri kimi xüsusi diqqət yetirmişdir.

Açar sözlər: xeyirxah, vətənpərvər, alim, təhsil, elm, mədəni irs, inteqrasiya

* Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin dosenti; Bakı, Azərbaycan
E-mail: mr.yashar61@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1621-0526>

Məqaləyə istinad: Əhmədov, Y. [2023] Heydər Əliyev Azərbaycan elm və təhsilinin himayədarıdır. "Metafizika" jurnalı, 6(1), səh.161-184.

Məqalənin tarixçəsi:

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 15.01.2023

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 14.02.2023

Çapa qəbul edilmişdir: 13.03.2023

1. Giriş

Həyatını xeyirxahlıq, vətənpərvərlik ruhunda yaşayan, möhtəşəm yaradıcılığa malik olan, millətini varlığından uca tutmağı bacaran, həyatının hər anı ölkəsinin, xalqının taleyinə bağlı olan dahi insanlar haqqında heç vaxt keçmiş zamanda danışılmır, onlar dünyalarını dəyişsələr də həmişə bizimlə yaşayırlar-onların bioloji yoxluğu mənəvi varlıqları ilə əvəzlənir, bu insanlar bizi tərk etdiyi andan başqa bir formada, mənəvi cəhətdən hər zaman bizimlə yaşayırlar. Azərbaycan xalqının ümummillə lideri Heydər Əliyev də belə şəxsiyyətlərdəndir. Heydər Əliyev xalqın böyük mənəvi dəyərində, ümid və and yerinə çevrilməklə əbədiyyətə qovuşsa da bu gün də bizimlədir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə gəlişi, respublikanın siyasi səhnəsində birinci şəxsi kimi fəaliyyətə başlaması ilə ölkə həyatına gətirdiyi əzəmətli inkişaf meyilləri dahi şəxsiyyətlərin tarixin gedişində həlledici rol oynadıqlarını göstərmək üçün ən dəyərli nümunələrdən hesab oluna bilər. Umummillə lider heç bir tarixi şəxsiyyətin yaşamadığı bir taleni yaşamışdır-onun özünün siyasi taleyində qeyd olunan qanunauyğunluğu iki dəfə sübuta yetirmək şansı olmuşdur. Tariximizin onun aktiv siyasi fəaliyyəti dövrünə təsadüf edən iki ağır böhranlı mərhələsində xalqımızın və ölkəmizin xilasını və onun inkişafının əsasını qoyulması bu gün bilavasitə onun möhtəşəm tarixi xidməti kimi qəbul edilir və yüksək dəyərləndirilir. Bu dahi insanın təmsalında “tarixdə şəxsiyyətin rolu” anlayışı özünün ən bariz ifadəsini tapmışdır. XX əsrin 70-ci illərindən etibarən Azərbaycanın siyasi həyatı və bütünlükdə cəmiyyətimiz məhz Ulu öndərin titanik əməyi hesabına yeni impuls və inkişaf parametrləri kəsb etməklə özünün yeni mərhələsinə qədəm qoydu. Bu dövrdən başlanan bu böyük tarixi mərhələdə Heydər Əliyev ideyaları həyatımızın başlıca gerçəkliyi, inkişafımızın isə təməli daşı olaraq qalmaqdadır.

Həqiqətən də böyük şəxsiyyətlər yaşamasaydı, onların miras qoyub getdiyi böyük işlər olmasaydı bəşəriyyətin tarixi kasıb və maraqsız olardı. Bu gün tarix məhz özünün yaratdığı dahi insanların ideyalarının və əməllərinin üzərində yaşaya bilər-xalqların və ölkələrin inkişafının əsasında dahi şəxsiyyətlərin və onların ideyalarının dayanması inancılı ictimai düşüncədə dərin iz qoyan həqiqətlərdəndir. Tarixi inkişafın şərəfli yolunu keçmiş və ya hələ bu yolda olan xalqların tarixi deyilənin ən bariz ifadəsi hesab oluna bilər. Tarixin bütün dövrlərində inkişafı yaradan fundamental əsas rolunda məhz dahi şəxsiyyətlər, liderlər çıxış etmişdir və bu gün Azərbaycan Prezidentinin təmsalında çıxış etməkdə davam etdiklərini görürük. Belə şəxsiyyətlərsiz əhəmiyyətli inkişaf nümunəsinə tarixi təcrübədə rast gəlmək mümkün deyildir-Azərbaycan xalqı xoşbəxtkdir ki, onun XX əsrin son 30 ilinə və XXI əsrin əvvəlinə təsadüf edən tarixi və taleyi ümummillə lider Heydər Əliyev

şəxsiyyəti və onun əzəmətli ideyaları üzərində qərar tutmuşdur-müasir tariximizin bu həqiqəti Azərbaycanın indiki əzəmətli inkişafı fonunda daha aydın, daha bariz şəkildə qavranılmaqdadır.

2.Elmin və təhsilin inkişafına dövlət qayğısı

Azərbaycanın müasir intibahının memarı öz tarixinin qızıl əsrini keçmişdə axtarmağa adət etmiş bir çox xalqlardan fərqli olaraq, bizləri həqiqi intibahın müasirləri etmişdir. Bizlər Azərbaycan Respublikası adını daşıyan müstəqil dövlətin yaranmasının, onun indiki heyvətəmiz inkişaf dinamikasının, özündə milli dirçəlişi əks etdirən qeyri-adi tarixi sosial-iqtisadi və milli-mənəvi hadisələrin şahidi olmuşuq-heç şübhəsiz, bütün bunların üzərinə vurulmuş müasirlik möhürü böyük şəxsiyyət olan Heydər Əliyevin adı və titanik fəaliyyəti ilə bilavasitə əlaqədardır.

Ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldiyi ilk gündən ölkəmizdə elmin və təhsilin inkişafına xüsusi diqqət və qayğı göstərməyə başlamış və ömrünün sonunadək onun ən böyük hamisi və qaranı olmuşdur. Təhsil millətin gələcəyi, müstəqil dövlətin təməlidir-hər bir xalq inkişaf yolunu məhz malik olduğu elmi-intellektual potensialla müəyyənələşdirərək dünya miqyasında layiqli yer tutmaq imkanı qazanır. Bəşər tarixində silinməz iz qoymuş böyük şəxsiyyətlərin elmə və təhsilə münasibəti, bu sahələrin inkişafına verdikləri töhfələr onların əbədiyaşarlığını təmin edən başlıca amillərdən biridir. Tarixi zamanın çərçivəsinə sığmayan bu dahi şəxsiyyəti, böyük dövlət qurucusu və tariximizi yaradan İnsanı dünyanın digər ölkələrinin rəhbərlərindən fərqləndirən ən müsbət keyfiyyətlərindən biri də məhz onun elm adamları ilə sıx bağlılığı, elm adamlarına olan dərin məhəbbəti və onlara qayğı ilə yanaşması idi. Ulu öndərin 1998-ci ildə dünyanın ən qədim və nüfuzlu elm ocaqlarından biri sayılan Rusiya Elmlər Akademiyasının tanınmış elm adamları ilə tarixi görüşündə çıxış edərkən: “şəxsən mən elm xadimlərinə həmişə böyük hörmətlə yanaşmışam... ona görə ki, elm adamları müstəsna adamlardır. Onlar insana əməksevərliklə, fədakarlıqla və bütün digər keyfiyyətlərlə yanaşı, cəmiyyətdə bu və ya digər yeri tutmağa imkan verirlər. Elm adamları istedad, məharətə, xüsusi bacarığa malik olmalıdır... Bu insanlar ən böyük hörmətə layiqdirlər”- deməsi onun elmə və elm adamlarına olan sonsuz hörmətinin parlaq ifadəsidir [3, s.348]. Ümummilli lider özünün bütün fəaliyyəti və siyasi təcrübəsində hər zaman elmi fikrin ən yeni, mütərəqqi nailiyyətlərindən faydalanmağa üstünlük vermiş, cəmiyyətin, xalqın inkişafını elmdə, maariflənmədə görmüşdür. Bu daha şəxsiyyət həm də fəlsəfəmizin, mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın gözəl bilicisi, araşdırıcısı, böyük hamisi olmuş, öz siyasi fəaliyyətində elmə, alimə həmişə yüksək qiymət vermişdir.

Ümummilli liderin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi uzun illər ərzində onun fəaliyyətində diqqəti cəlb edən ən mühüm cəhət onun bütün məsələlərin həllinə həmişə elmi cəhətdən əsaslandırmaqla yanaşmağa üstünlük verməsidir-respublikamıza rəhbərliyə başladığı ilk günlərdən elmin bütün sahələrinin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlərə xüsusi həssaslıqla yanaşır və daim qayğı göstərirdi. Respublika rəhbərliyinə başladığı məşhur avqust (1969-cu il) plenumunda elminin inkişafında yaranmış ağır vəziyyətdən narahat olduğunu bildirərək demişdir:

“Elmi idarələrimizin fəaliyyətində hələ ciddi nöqsanlar vardır, Elmlər Akademiyası, bir sıra sahə elm idarələri elmi- texniki tərəqqinin sürətləndirilməsi uğrunda, tamamlanmamış işlərin istehsalata tətbiqi uğrunda mübarizədə kifayət qədər əzmkarlıq göstərmirlər... Dissertasiyaların heç də hamısı lazımi nəzəri səviyyədə yazılmır. Aspiranturada vəziyyət yaxşı deyildir. Aspirantların xeyli hissəsi namizədlik dissertasiyalarını vaxtında hazırlaya bilmir. Alimlik dərəcəsi alanlar arasında nazirliklərin və digər mərkəzi idarələrin rəhbər işçiləri də az deyildir. Onlar özlərinə tapşırılmış işin zərərinə olaraq dissertasiya yazır, bəzən bunun üçün, hətta öz vəzifələrinin imkanlarından istifadə edirlər... Elə etmək lazımdır ki, elmə yalnız onu həqiqətən zənginləşdirməyə, irəlilətməyə qabil olan adamlar gəlsinlər. Ölkəmizdə elmi işçilərin əməyi şərəflidir, onlara ehtiram göstərilir, onlar layiqli nüfuz qazanmışlar... Odur ki, bizim hər bir tədqiqatçı qarşısında yüksək tələblər qoymağa haqqımız vardır. Elmi - texniki tərəqqinin sürətləndirilməsi uğrunda yaradıcı mübarizənin önündə getmək, tədqiqat nəticələrinin praktikada, istehsalatda tətbiqi müddətlərinin qısaltılmasına, mütərəqqi texniki yeniliklərin öyrənilməsinə əsərləri, kəşfləri, ideyaları ilə kömək etmək alimlərin borcudur” [2, s.371].

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu, ümummilli lider Heydər Əliyev idarəçiliyinin bütün mərhələlərində elm və təhsilin inkişafına xüsusi qayğı ilə yanaşaraq, ilk növbədə, xalqımızın intellektual gələcəyini düşünmüşdür. Elmi-intellektual sahədə qazanılan nailiyyətləri dövlət quruculuğu prosesinin vacib şərti və etibarlı təminatı hesab edən ulu öndərimiz milli təhsilimizin mütərəqqi prinsiplər əsasında inkişafı naminə bütün zəruri tədbirləri həyata keçirmişdir. Sivil dünya gerçəklikləri ilə çuğlaşan fəal maarifçilik kursunun həyata keçirilməsi, mütərəqqi yeniliklərin tətbiq olunması yolu ilə milli təhsil sisteminin müasirləşdirilməsi, dövlət idarəçiliyi üçün yüksək mənəvi-əxlaqi keyfiyyətləri, intellekti, savadı ilə fərqlənən ixtisaslı kadrların yetişdirilməsi məsələləri ulu öndərin fəaliyyətinin bütün mərhələlərində prioritet məsələlərdən olmuşdur.

Cəmiyyətin tərəqqisinin, elm, mədəniyyət və mənəviyyatın inkişafının ən qüdrətli vasitəsi rolunu oynayan elm və təhsilə qayğının artırılması, bu işə dövlət siyasətinin üstün istiqaməti kimi yanaşılması Heydər Əliyevin rəhbər və vətəndaş epoxasının ümdə qayəsini ifadə edən önəmli cəhət kimi bu gün də böyük rəğbətlə xatırlanır-məhz bu amil Heydər Əliyev epoxasının mənəvi yüksəliş tarixinin inkaredilməz gerçəkliyinə çevrilmişdir. Böyük strateq mövcud ideologiyanın qəlibləri çərçivəsində belə, Azərbaycanda milli təhsil sisteminin sıxışdırılmasına yol verməmiş, əksinə, onu yüksəltmək yolunda bütün imkanlardan maksimum dərəcədə istifadə etməyi bacarmışdır. Ulu öndərin dühasının böyüklüyü də məhz ondadır ki, o, bütün fəaliyyəti boyu bu sahələrə diqqət və qayğısını əsirgəməmiş, cəmiyyətdə yüksək bilikli, intellektual və elitar təbəqənin formalaşmasına çalışmışdır. Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə elm və təhsil sahəsində yüksək intellektual inkişaf səviyyəsinə malik olan kadrların hazırlanması, seçilməsi, yerləşdirilməsi və tərbiyə edilməsi ilə bağlı bütün məsələlərin onun hazırlayıb həyata keçirdiyi təsərrüfat-təşkilatçılıq və siyasi tədbirlərin arasında əsas yer tutması və xüsusi dövlət əhəmiyyətli məsələ kimi daim ulu öndərimizin diqqət mərkəzində olması ilə bağlı idi [10, s.269].

Öz rəhbərlik bacarığı və qabiliyyəti, fitri istedadı və təşkilatçılığı ilə həm keçmiş İttifaq respublikalarının başçıları, həm də bütövlükdə SSRİ rəhbərləri arasında sayılıb-seçilən, böyük hörmət, nüfuz qazanmış, gərgin əməyi, tələbkərligi, qətiyyəti və prinsipliliyi sayəsində Azərbaycanı qısa müddətdə nəinki keçmiş İttifaqda, həmçinin bütün dünyada tanıtmağa nail olmuş Heydər Əliyevin alimlərimiz qarşısında qoyduğu proqram xarakterli vəzifələr onlar tərəfindən birmənalı şəkildə qəbul edildi və yüksək vətənpərvərlik hissi ilə yerinə yetirildi. Ulu öndər Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə elmin inkişafını ləngidən, onu geri çəkən neqativ halların da vaxtında aradan qaldırılması üçün bir sıra böyük və mühüm tədbirlərin həyata keçirilməsinin həm ilk təşəbbüskarı, həm də rəhbəri olmuşdur. Bunu onun Azərbaycana rəhbərlik etdiyi hər iki dövrdə respublikamızda elmin inkişafı sahəsində əldə edilmiş nailiyyətlərdən aydın görmək olar-bu nailiyyətlərin ilk başlanğıcı 1971-1975-ci illərə təsadüf etmişdir. Belə ki, həmin illərdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan Elmlər Akademiyasında 170 problem üzrə 540 müxtəlif mövzu və 1000-dən artıq elmi iş yerinə yetirilmişdir: onlardan da 210 iş ümumittifaq əhəmiyyətli olub, keçmiş SSRİ EA, Elm və Texnika Komitəsi və s. elmi idarələrlə birlikdə aparılmış, 305 iş isə respublika əhəmiyyətli işlər olmuşdur [8, s.237].

Ümummillî lider elm və təhsil sahələrinə xüsusi həssaslıqla yanaşmış və bu sahələrə daim qayğı göstərmişdir-öz çıxışlarında da dəfələrlə təhsilin mürəkkəb və olduqca vacib bir sahə olduğunu vurğulayaraq qeyd etmişdir ki,

“təhsil sahəsi nə sənayedir, nə kənd təsərrüfatıdır, nə ticarətdir. Bu, cəmiyyətin xüsusi, intellektual cəhətini əks etdirən bir sahədir. Belə halda təhsil sistemində çox diqqətlə yanaşmaq lazımdır və bu sistemə münasibət çox həssas olmalıdır” [1, s.69].

Dövlət rəhbəri və siyasətçi kimi bütün müsbət xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirən Heydər Əliyevin elm və təhsil sahəsinə xüsusi diqqət göstərməsi tədqiqəlayiq hal kimi qiymətləndirilməlidir. Aydındır ki, bir milləti məhv etmək üçün onun elmini, təhsilini məhv etmək kifayətdir-məhz bu kontekstdən yanaşdıqda, Ulu öndər Azərbaycan xalqını və dövlətini məhv olmaqdan xilas etmişdir. Sürətli iqtisadi inkişafın təmin edilməsini, Azərbaycanın dünyaya yaxından inteqrasiya olunmasını, beynəlxalq aləmdə nüfuzlu söz sahibinə çevrilməsini əsas məqsəd kimi seçən ümummillə lider ölkədə təhsil islahatları aparılmasının zəruriliyini vurğulayaraq, hər bir inkişafın elm və təhsildən asılı olduğunu qeyd edirdi-onun sözləri ilə desək:

“Təhsil sistemimizin hazırkı vəziyyətini, onun problemlərini dərinədən öyrəndikdən sonra prioritet sahələr müəyyən edilməlidir” [4, s.205].

Yaşanan tarix göstərir ki, belə bir prinsipin seçilməsi həqiqətən də Azərbaycanda təhsil siyasətinin əsas qayəsini təşkil etmişdir. Son dövrlər həyata keçirilən islahatlar proqramına əsasən fəaliyyətin prioritet istiqamətlərinə diqqət yetirdikdə, Heydər Əliyevin təhsil strategiyasının nə qədər fundamental bir konsepsiya olduğu aydın görünür. Heydər Əliyev təhsil sistemində ciddi islahatlar həyata keçirmişdir. 1972-ci ildə “Gənclərin ümumi orta təhsilə keçidini başa çatdırmaq və ümumtəhsil məktəbini daha da inkişaf etdirmək haqqında” və 1973-cü ildə “Kənd ümumtəhsil məktəblərinin iş şəraitini daha da yaxşılaşdırmaq haqqında” qəbul edilmiş qərarlar nəticəsində Azərbaycanda orta ümumtəhsil məktəbləri şəbəkəsi 3 dəfə genişləndirilərək 765-dən 2117-yə çatdırılmışdır. Bu da yüzlərlə ucqar yaşayış məskənlərində orta ümumtəhsil məktəblərinin açılışı, minlərlə azyaşlının təhsilə cəlb edilməsi demək idi [7, s.95].

Ulu öndər Heydər Əliyev müstəqillik illərində də elm və təhsilin inkişafını diqqətdən kənar qoymamış, o cümlədən elm-təhsil problemlərinə kompleks şəkildə yanaşmışdır. Ölkə başçısı bu sahədə mövcud olan problemlərin aradan qaldırılması və Azərbaycanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təcrübəsinə uyğun təhsil strategiyasının həyata keçirilməsi məqsədilə ciddi tədbirlər həyata keçirmiş, mühüm tarixi fərman və sərəncamlar imzalamışdır. 2002-ci ildə ölkə başçısının imzaladığı “Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin müvafiq texniki bazasının möhkəmləndirilməsi haqqında” sərəncamı milli elm və təhsil sisteminin inkişafında vacib amillərdən biri kimi qiymətləndirilir. Bu sərəncam ümumtəhsil məktəbləri şəbəkəsinin genişləndirilməsinə, maddi-texniki bazasının

möhkəmləndirilməsinə etibarlı zəmin yaratmışdır. *“Azərbaycan Respublikasında yeni ümumtəhsil məktəblərinin tikintisi, əsaslı təmiri və müasir tədris avadanlıqları ilə təmin olunmasına dair proqramın (2003-2007-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında”* Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 17 fevral 2003-cü il tarixli sərəncamı da ölkədə bu sahədə yaranmış problemlərin aradan qaldırılması yönündə müstəsna əhəmiyyətə malik dövlət sənədi olmuşdur. Hakimiyyətdə olduğu illərdə maraqlı bir ənənə yaradan Heydər Əliyev hər il yeni dərslərinin başlanğıcında yeni tikilən və ya əsaslı təmirdən sonra istifadəyə verilən məktəblərin açılışında iştirak etmiş, yaranmış şəraitlə tanış olmuş, öz məsləhətlərini vermişdir. Ümummilliyet liderin təhsil siyasəti konsepsiyasına əsaslanaraq demək olar ki, elm və təhsil iki müstəqil sahəni ehtiva etsə də onların birini digərindən təcrid etmək mümkün deyildir və bu baxımdan elm, təhsil problemlərinə kompleks şəkildə yanaşılmışdır. Hər iki istiqamət ümumi dövlət siyasətinin tərkib hissələrindən olduğundan və strateji mahiyyət daşıdığından onların inteqrasiyası da labüddür [9, s.237].

Milli intibahın təminatında başlıca vasitə sayılan elm və təhsil cəmiyyətdə bir çox problemlərin həllində mühüm rol oynayır. Azərbaycan dünyəvi təhsilə inteqrasiya yolunu seçməklə müstəqilliyin bərpasından sonra bu strateji sahəyə milli təhlükəsizliyin mühüm amillərindən biri kimi xüsusi diqqət yetirməyə başladı, bununla da ölkədə elm və təhsil problemləri ümumi inkişaf və dövlət siyasəti ilə vəhdət təşkil edir. Tərəqqiyə gedən yolda uğurlar qazanmaq üçün dünyanın sivil dövlətləri ilə diplomatik əlaqələrin yaradılması ilə yanaşı, həm də sosial-iqtisadi, mədəni, elm-təhsil və digər sahələrdə də beynəlxalq norma və tələblərə uyğun əməkdaşlığın qurulması zəruridir. Məhz buna görə xüsusilə strateji əhəmiyyətə malik olan təhsil sistemində köklü islahatlar aparılması dövlətimizin ali məqsədinə çevrilmişdir. Bu mənada ulu öndərin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrlərdə reallaşdırılan təhsil siyasətinin müxtəlif aspektlərini araşdırmaq üçün bu strateji əhəmiyyətli sahənin dünənə və bugünüə diqqət yetirmək kifayətdir. Ümummilliyet lider şəxsən özü bu nailiyyətləri yüksək qiymətləndirərək demişdir:

“Qısa müddətdə akademiya müasir elmin ən aktual problemlərini həll edən iri mərkəzə çevrilmişdir... Azərbaycan elmi müasir ideyaların, səmərəli axtarıqların və məhsuldar tədqiqatların güclü generatoruna çevrilmişdir...” [1, s.237].

Alimlərinin əməyinə verilən bu yüksək qiymət onları daha böyük elmi nəticələr əldə etməyə ruhlandırmış və səfərlər etmişdir. Elə bunun nəticəsi idi ki, 1976-1980-ci illərdə Azərbaycan Elmlər Akademiyası alimlərinin 1315 elmi nəticəsinin 212-si SSRİ EA tərəfindən sovet elminin ən mühüm

nailiyyətləri sırasına daxil edilmiş, ixtira üçün əvvəlki 25 il ərzində olduğundan 8 dəfə çox, yəni 1600 müəlliflik şəhadətnaməsi və dünyanın 34 ölkəsindən 200-dən çox patent alınmışdır.

70-ci illərdə və 80-ci illərin əvvəllərində Heydər Əliyevin bütün başqa sahələrdə olduğu kimi, Azərbaycan elminin inkişafındakı gərgin fəaliyyətini dəyərləndirmək, bu fəaliyyətin coğrafi konturlarını müəyyənləşdirmək asan məsələ deyildir. Belə ki, bu fəaliyyətin hər səhifəsi, onun hər bir mərhələsi son 50 illik dövrdə həm Azərbaycan tarixinin və elminin inkişaf tarixinin mərhələləri ilə üst-üstə düşür, həm də indi arxada qalan o tarixin bütövlükdə dərkini şərtləndirir. Hər bir millətin gücü və nüfuzu onu təmsil edən rəhbərin şəxsiyyətindən, onun diplomatiyasının səviyyəsindən birbaşa asılıdır. Dünyanın aparıcı dövlətlərinin respublikamıza marağı bir tərəfdən onun zəngin iqtisadi potensialı və əlverişli geosiyasi mövqeyi ilə bağlı idisə, digər tərəfdən ümummilli liderimizin yürütdüyü pragmatik və iqtisadi cəhətdən perspektivli siyasətlə, bu siyasətin yaratdığı ictimai-siyasi sabitliklə bağlı idi [7, s.138].

Ulu öndər Heydər Əliyevin təhsil siyasəti konsepsiyasına əsasən ali məktəblərimizin əksəriyyətində təhsil alan gənclərin elmi-tədqiqat işlərinə cəlb olunması üçün, demək olar ki, lazımi şərait yaradılmışdır. Son dövrlər hər il tələbələrin müxtəlif fənlər üzrə respublika olimpiadaları, konfranslar, aspirantların və gənc tədqiqatçıların respublika simpoziumları, müsabiqələr keçirilir ki, bu da elmə, elmi tədqiqatlara olan marağı daha da artırır. Elmi-tədqiqat müəssisələrinin və ali məktəblərin əməkdaşlarının müxtəlif ölkələrdə yaradıcı ezamiyyətlərdə olması, Azərbaycan elmini yüksək səviyyədə təmsil etməsi müsbət hal kimi qeyd olunmalıdır. Nəzərə alsaq ki, istənilən sahədə, o cümlədən elmdə sürətli inkişafın başlıca amillərindən biri də çevik inteqrasiya və beynəlxalq əməkdaşlıqdır, onda yuxarıda qeyd edilənlər də Azərbaycan elminin inkişafı istiqamətində atılmış mühüm addım kimi qəbul edilə bilər. Heydər Əliyevin *“İnsan təhsilin əsasını orta məktəbdə alır. Ona görə də bütün təhsil sistemində orta məktəb xüsusi yer tutmalıdır”* [3, s.174]. konseptual göstərişini əsas tutaraq ümumi orta təhsil sistemində də bu müddət ərzində ciddi irəliləyişlər əldə olunmuşdur.

Ümummilli lider dəfələrlə qeyd etmişdir ki, orta təhsili olmayan, yəni baza təhsilinə malik olmayan insanların ciddi elmi araşdırmalar aparması qeyri-mümkündür. Bu baxımdan da, elmin və elmi tədqiqatların inkişafından söhbət gedirsə, ilk növbədə orta ümumtəhsil sisteminə diqqət yetirilməsi zəruridir. Təbii olaraq, elm və təhsilə göstərilən diqqətin nəticəsidir ki, ümummilli lider Heydər Əliyev özünün milli dövlət quruculuğu strategiyasında təhsil siyasətinə dövlətçiliyin təməl prinsiplərindən biri kimi yanaşmış, bu sahəyə diqqət və qayğısını həmişə önə çəkmişdir. Ulu öndər

təhsilin dünya standartlarına uyğun inkişafı, müəllimlərin, elm adamlarının əməkhaqlarının artırılması, məktəb şəbəkəsinin genişləndirilməsi ilə bağlı onlarla tarixi əhəmiyyətli fərman və sərəncamlar, islahat və dövlət proqramlarını təsdiq edən sənədlər imzalamışdır ki, bunlar da birbaşa elmdə və təhsildə problemlərin həllinə yönəlmişdir. Məxsusi olaraq qeyd olunmalıdır ki, islahatların keçirilməsi təhsil siyasətinin mühüm amillərindəndir.

3. Elm və təhsil millətin gələcəyi, müstəqil dövlətin təməlidir

Ulu öndərin şəxsiyyətini dəyərləndirməyə göstərilən cəhd tarixə, zamana, gələcəyə qiymət vermək iddiası qədər çətindir. Dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, Azərbaycan elminin, təhsilinin inkişafında da Heydər Əliyevin rolu və qayğısı misilsizdir. Tam məsuliyyətlə demək olar ki, 70-ci illərdə və 80-ci illərin əvvəllərində, o cümlədən müstəqilliyin ilk illərində onun rəhbərliyi və qayğısı sayəsində Azərbaycan elmi öz qızıl dövrünü yaşamışdır. Heydər Əliyev elmin inkişafına dövlət quruculuğunun ən mühüm bir tərkib hissəsi kimi yanaşırdı-bu da onun dövlət quruculuğu sahəsindəki nailiyyətlərinin başlıca səbəblərindən biri idi. Ümummilli liderin hələ Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk dövrlərdə Elmlər Akademiyası alimlərinin fəaliyyəti keçmiş SSRİ dövləti və dünya ictimaiyyəti tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir-elm, iqtisadiyyat və mədəniyyətin inkişafı, yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlanması sahəsində qazandığı nailiyyətlərə görə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının aldığı ilk yüksək mükafat- “Xalqlar dostluğu” ordeni də 1975-ci ildə Heydər Əliyevin özü tərəfindən təqdim edilmişdir.

Bu uğurlu nəticələrin əldə edilməsinin mühüm səbəblərindən biri Azərbaycan EA-da güclü kadr potensialının və texniki arsenalın yaradılması, ən başlıcası isə həmin dövrdə ölkə başçısının bilavasitə nəzarəti, diqqəti, qayğısı və tələbkarlığı ilə Azərbaycan EA-ya, onun elmi bölmələrinə və institutlarına nəinki ölkəmizdə və keçmiş İttifaqda, həmçinin xarici ölkələrdə tanınmış və böyük nüfuz sahibi olan əsl el adamlarının, ziyalıların və şəxsiyyətlərin rəhbərlik etməsi olmuşdur. Ulu öndərin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə elm sahəsində də yüksək intellektual inkişaf səviyyəsinə malik olan kadrların hazırlanması, seçilməsi, yerləşdirilməsi və tərbiyə edilməsi ilə bağlı bütün məsələlərin onun hazırlayıb həyata keçirdiyi təsərrüfat-təşkilatçılıq və siyasi tədbirlərin arasında əsas yer tutması və xüsusi dövlət əhəmiyyətli məsələ kimi daim onun diqqət mərkəzində olması ilə bağlı idi [5, s.427].

Ulu öndərin şəxsi təşəbbüskarlığı, qətiyyəti və iradəsi nəticəsində hakimiyyətdə olduğu illərdə 700-dən artıq məktəb binası tikilərək istifadəyə verilmişdir. Bu illərdə respublikada ali təhsil müəssisələrinin sayı 12-dən 17-

yə, burada təhsil alan tələbələrin sayı isə 70 mindən 100 minə çatmışdır. Respublikaya birinci rəhbərliyi dövründə 10 mindən artıq gənci keçmiş SSRİ respublikalarının ali məktəblərinə təhsil almağa göndərən Heydər Əliyev yüksək ixtisaslı, vicdanlı və peşəkar kadrların hazırlanması, dövlət idarəçiliyi sisteminin sağlamlaşdırılması məsələlərinə ciddi fikir vermişdir [6, s.169].

Ümummillî liderin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk dövrdə onun təşəbbüsü və bilavasitə qayğısı ilə keçmiş SSRİ-nin ən nüfuzlu ali məktəblərində azərbaycanlı oğlan və qızların təhsil alması üçün yaratdığı şərait də bunun bariz nümunəsi idi. Həmin dövrdə Ulu öndərin böyük qayğısı və diqqəti ilə Moskvanın, Leninqradın və eləcə də keçmiş SSRİ - nin digər şəhərlərinin 170 aparıcı ali elm və təhsil ocağına 3500 azərbaycanlı oğlan və qız göndərilmişdir-həmin illər ali təhsil almaq üçün respublikadan kənara ildə orta hesabla 1000 nəfərdən artıq tələbə göndərilməsi yaxşı ənənə halını almışdır. Müqayisə üçün deyək ki, 1969-cu ildə Azərbaycandan həmin ali məktəblərə cəmi 47 nəfər təhsil almağa göndərilməsi planlaşdırılmış və onların da əksəriyyəti başqa millətlərdən idisə, 70-ci illərin axırlarında həmin məktəblərə göndərilən abituriyentlərin sayı 700-800 nəfər (80-ci illərin əvvəllərində isə hər il 1000-1400 nəfər) təhsil almağa göndərilirdi və onların da əksər çoxluğunu azərbaycanlılar təşkil edirdilər. 1981-ci ildə Moskva, Leninqrad, Kiyev və başqa şəhərlərdə 244 ixtisas üzrə təhsil alan azərbaycanlı oğlan və qızların sayı 3600 nəfərdən çox idi [8,s.97].

Ümummillî lider Azərbaycanda bir sıra yeni ixtisaslar üzrə- informasiya texnologiyaları, beynəlxalq hüquq, beynəlxalq münasibətlər, aviasiya və s. - mütəxəssis hazırlayan ali məktəblərin olmadığını nəzərə alaraq minlərlə azərbaycanlı gəncin Moskva, Kiyev, Minsk və başqa şəhərlərdəki nüfuzlu ali məktəblərə göndərilməsini təmin etmişdir. Ulu öndər bu ali məktəblərdə müsabiqədən kənar oxumağa gedən gənclərin sayının ildən-ilə artırılmasına Moskvadan böyük inadkarlıqla icazə alır, onların təhsilinin ümumittifaq büdcəsindən maliyyələşdirilməsinə nail olur, həmin gənclərin məişət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirirdi. Heydər Əliyev həmin illərdə müttəfiq respublikalarda, əsasən də Rusiyada təhsil almaq hüququ qazanan gənclərin yüksək səviyyədə yola salınması və qarşılınmasını da müsbət ənənə kimi formalaşdırmışdır. Böyük strateq sonralar qeyd edirdi ki, 70-80-ci illərdə ideologiyadan, ictimai-siyasi, iqtisadi sistemdən asılı olmayaraq Azərbaycan xalqının böyük bir nəsli təhsil almış, böyümüş, yüksək səviyyəyə çatmış, böyük elm və mədəniyyətə sahib olmuşdur.

Azərbaycan xalqının gələcəyini qabaqcadan görən və düşünən xalqımızın böyük oğlu milli hərbi kadrlar hazırlanmasını da unutmamış və ona da böyük qayğı göstərmişdir. 1972-ci ildən başlayaraq Ulu öndərin təşəbbüsü və qayğısı ilə hər il 300-400 nəfər azərbaycanlı gənc hərbi təhsil almaq üçün

keçmiş İttifaqın ən müxtəlif və nüfuzlu ali hərbi məktəblərinə qəbul olmuş və 80-ci illərin əvvəllərində onların sayı 800-1000 nəfərə çatmışdır-bu kursantların əksəriyyəti azərbaycanlılar idi. 70-80-ci illərdə Azərbaycan EA-nın müxtəlif elmi - tədqiqat institutlarından respublikadan kənar elm mərkəzlərinə ezam olunan aspirantların, stajor- tədqiqatçıların və məqsədli aspirantların sayı da xeyli artmışdır. Bu illər respublikamızda aspirantura təhsilinə xüsusi diqqət və qayğı göstərilmişdir- bunun nəticəsində də, əgər 1969 - cu ildə EA-nın institutlarının aspiranturasını bitirənlərin cəmi 22 faizi dissertasiya işlərini vaxtında tamamlayıb müdafiə etmiş və ya müdafiəyə təqdim etmişlərsə, bu göstərici 1982-ci ildə artıq 30,8 faizə yüksəlmişdir-təkcə institutlarında o dövr üçün çox böyük göstərici olan-159 namizədlik və 20 doktorluq dissertasiyası müdafiə edilmişdir. Bütünlükdə götürüldükdə isə 1970-1982-ci illərdə, respublikamızda 265 elmlər doktoru və 3141 elmlər namizədi hazırlanmışdır. Bu illərdə Azərbaycan EA-nın institutlarının aspiranturasını və ali təhsil ocaqlarını bitirmiş istedadlı və elmə marağı olan gənclərin akademiya işə qəbul edilməsinə də xüsusi diqqət və qayğı artmışdır [8, s.84].

Heydər Əliyev vəzifəsindən uzaqlaşdırıldıqdan sonra ilk zərbə hədəfi xalqımızın böyük ziyalılar ordusunun toplandığı Azərbaycan Elmlər Akademiyası oldu- onun ikinci dəfə Azərbaycanda hakimiyyətə qayıdışı bütünlükdə Azərbaycanın qurtuluşu olduğu kimi, Azərbaycan EA-nın da qurtuluşu oldu.

Ümummilli lider həm də Azərbaycan elminin böyük hamisi idi-elmə, təhsilə, alimlərə, ziyalılara həmişə yüksək qiymət verirdi. Onun hakimiyyəti dövründə Azərbaycan elmi, təhsili dünya elminə birbaşa inteqrasiya olunmaq imkanı qazandı, cəmiyyət həyatına, onun tərəqqisinə xidmət edən fundamental kəşflər edildi. Hələ ötən əsrin 70-ci illərində Elmlər Akademiyası onun böyük təşkilatçılıq istedadı nəticəsində dünyada şöhrət qazandı, özünün kadr potensialını, texniki arsenalını yaratdı. 80-ci illərin sonlarında, Heydər Əliyev rəhbər vəzifədə olmadığı illərdə akademiyanın məhv olmaq təhlükəsi yaranmışdır. Ümummilli lider 1993 - cü ildən xalqın tələbi ilə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Azərbaycan elmi yenidən dirçəliş yoluna qədəm qoydu-onun ilk görüş yeri kimi Elmlər Akademiyasını seçməsi də təsadüfi deyildi. Bununla dövlətçilik ənənələrini sistemli şəkildə davam etdirən görkəmli dövlət xadimi kimi yeni yaratmağa başladığı müstəqil dövlətin bünövrəsinin elmi sütunlar üzərində qurulduğunu, intellektual potensiala arxalandığını ictimai fikrə çatdırdı. Bu, bir tərəfdən onun Azərbaycan elminə, intellektinə böyük hörmətinin təsdiqi idisə, digər tərəfdən respublika ziyalılarının Heydər Əliyev şəxsiyyətinə sonsuz inam və yüksək etimadının bariz nümunəsi idi [4, s.267].

Ulu öndər XX əsrdə Azərbaycan xalqının yetişdirdiyi çox görkəmli sima, dövlət idarəçiliyi sahəsində son dərəcə böyük və təcrübəli siyasət adamı, dövlət xadimi idi-o Azərbaycanın, dövlətimizin tarixində həmişəlik qalacaq və həmişə anılacaq bir şəxsiyyət olmuşdur. Onun zəngin dövlətçilik təcrübəsi bu gün bütün dünyada etiraf olunur və hörmətlə qarşılır, yüksək qiymətləndirilir. Təsadüfi deyil ki, bu gün Ukraynada Heydər Əliyev adına Sosial-Siyasi Elmlər İnstitutu təşkil edilib və onun zəngin dövlətçilik təcrübəsi öyrənilir. XX əsrdə yetişən dövlət xadimləri içərisində onun özünəməxsus yeri və nüfuzu var-belə şəxsiyyətlər dünyada çox azdır, belə bir şəxsiyyətin dövlətçilik, idarəçilik irsinin öyrənilməsi bu gün çox vacibdir. Umummilli lider bu məsələni də unutmamışdır- bu missiyanı daşıyan, onun diqqət və qayğısı ilə yaradılmış Dövlət İdarəçilik Akademiyasının qarşısında bu gün çox mühüm vəzifələr durur. Dövlət idarəçiliyi mexanizminin təkmilləşdirilməsi tədbirləri sırasında dövlət idarəetmə sahəsi üçün mütəxəssislər hazırlanması işinin müasir tələblərə uyğun qurulması, onların peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması, dövlət idarəçiliyi sahəsində elmi - tədqiqatlar aparılmasının təşkili və həmin sahənin analitik-informasiya təminatının möhkəmləndirilməsi akademiyanın qarşısında duran başlıca vəzifələrdəndir. Şübhəsiz, Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi nəinki yüksək peşəkarlıq və zəkani, həmçinin, yüksək əxlaqi və mənəvi keyfiyyətləri, özünün vətənpərvərlik və Vətənə hədsiz sədaqəti ilə seçilən kadrların hazırlanması və tərbiyə olunmasını ehtiva edir. Bütün bunlarla yanaşı, akademiya həm də milli ideologiyamızın formalaşması, inkişaf etdirilməsi və təbliği sahəsində mühüm rol oynayır.

Azərbaycan təhsilinin, elminin, mədəniyyətinin, incəsənətinin, idmanının, bir sözlə, mədəni-intellektual potensialının daha da inkişaf etdirilməsi bütün zamanlarda Ulu öndərin diqqət mərkəzində olmuşdur-o təhsil sisteminin mövcud problemlərini, incəliklərini dərindən bilmiş və onların tez bir zamanda aradan qaldırılmasına çalışmışdır. Təsadüfi deyil ki, həmin dövrlərdə dövlət büdcəsindən ən böyük vəsait ayrılan sahələrdən biri məhz təhsil sahəsidir-həmin vəsaitin müəyyən hissəsi regionlarda yeni məktəblərin tikintisinə, təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılmasına yönəlirdi [9, s.79].

1997-ci ilin 31 yanvarında Ulu öndər Elmlər Akademiyasının rəhbərləri, həqiqi və müxbir üzvləri, aparıcı alimləri ilə görüşündəki çıxışında EA-ya və onun alimlərinin əməyinə yüksək qiymət vermişdir-bu da akademiyanın əməkdaşlarının elmimizin sabahına inamını və ümidini artırmışdır. Həmin görüşdəki çıxışında Heydər Əliyev demişdir:

“XX əsrdə Azərbaycan xalqının ən böyük nailiyyətlərindən biri ölkəmizdə elmin, təhsilin sürətlə inkişaf etməsidir... Biz bununla fəxr edirik. Bir şeyi

bilməlisiniz-Azərbaycan Elmlər Akademiyası respublikamızın ən yüksək elm müəssisəsidir... O, dövlətə məxsusdur. Bu akademiyanın işi və orada işləyənlərin səviyyəsi, şübhəsiz ki, başqalarından yüksəkdir, yüksək də olacaq. Biz bu akademiyanın hörmətini həmişə qoruyub saxlamalıyıq. Heç vaxt imkan vermək olmaz ki, akademiyaımız, yüksək səviyyəli elmi-tədqiqat institutlarımız yaranan cürbəcür özəl elmi müəssisələr arasında ərisin, itsin. Buna yol vermək olmaz...” [2, s.98].

Təsadüfü deyildir ki, Ulu öndərin 15 may 2001 - ci il tarixdə imzaladığı “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası haqqında” fərmanı ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyasına “Milli Elmlər Akademiyası” kimi ən yüksək ali dövlət elmi-təşkilati statusu verilməsi və nəhayət AMEA-ya seçkilər keçirilməsi barədə göstəriş verməsi böyük alimlər ordusu tərəfindən bilavasitə dövlət başçımızın Azərbaycan elminə əvəzsiz qayğısının parlaq təzahürü kimi qiymətləndirilmiş və minnətdarlıq hissi ilə qarşılanmışdır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Milli Elmlər Akademiyasının 60 illiyinə həsr edilmiş təntənəli yığıncaqdakı çıxışında “Bütün dövrlərdə- 70-ci illərdə, ondan sonra, 90-cı illərdə Heydər Əliyevin elmə diqqəti və qayğısı çox yüksək səviyyədə olmuşdur. O, çox gözəl bilirdi ki, hər bir ölkənin, hər bir xalqın tərəqqisində elmin inkişafı müstəsna rol oynayır. Müxtəlif ölkələrin tarixinə, keçmişinə, təcrübəsinə nəzər salaraq görürük ki, ölkənin inkişafını, potensialını elmin inkişafı müəyyən edir. *“İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə nəzər salsaq, onu da görərik: nə təbii ehtiyatlar, nə coğrafi vəziyyət yox, məhz intellektual potensial, məhz elmin səviyyəsi o ölkələrin tərəqqisini müəyyən edir və ölkəni inkişaf etmiş ölkəyə çevirir. Mən bir daha demək istəyirəm, bu, qəti fikrimdir ki, hər bir ölkənin normal inkişafı üçün, ilk növbədə bilik, savad, elmin inkişafı lazımdır”* [6, s.175]- deməsi onun sözün əsl mənasında dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin layiqli davamçısı və varisi olduğunu təsdiq edir və ulu öndər kimi o da ölkəmizdə elmin, təhsilin və intellektual insan potensialının və insan kapitalının inkişafının vacibliyini ön plana çəkir.

Ulu öndərin yolunu layiqincə davam etdirən Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev akademiyanın və onun üzvlərinin fəaliyyətinə yüksək qiymət verərək demişdir:

“Azərbaycan alimləri, ziyalıları ölkəmizin, cəmiyyətimizin elitasıdır. Onların dünyagörüşü, mövqeyi, hərəkətləri, fəaliyyəti Azərbaycanın inkişaf dinamikasını, inkişaf perspektivlərini xeyli dərəcədə müəyyən edir. Azərbaycanda çox güclü elmi potensial vardır. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının üzvləri çox dəyərli şəxslərdir, həm elm sahəsində, həm də ictimai həyatda xalqın hörmətini qazanmış insanlardır və biz bu insanlarla fəxr edə bilərik. Mən də fəxr edirəm ki, Azərbaycan Milli

Elmlər Akademiyası bu gün çox yüksək səviyyədədir. Çalışmalıyıq ki, gələcəkdə öz işimizlə, əməyimizlə akademiya kömək göstərək, onun bütün məsələlərini həll edək və Azərbaycanda elmin gələcək inkişafına nail olaq” [5, s.214].

Azərbaycan Respublikasında elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyanın və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı Dövlət Proqramının təsdiq edilməsinin məqsədi respublikanın alim və mütəxəssislərin təbiət, texnika, humanitar və ictimai elmlərin aparıcı istiqamətlərində fundamental və tətbiqi tədqiqatların inkişafına yönəlmiş yaradıcılıq fəaliyyətlərini birləşdirmək, sosial - iqtisadi və mənəvi inkişafın mühüm problemləri üzrə tədqiqatları təşkil etmək, elm və texnikanın nailiyyətlərinin praktikada istifadə edilməsi üçün tədbirlər görmək, elmi müasir cəmiyyətimizin qurulmasını təmin edən əsas amilə çevirməkdir. Bu proqramın əsas vəzifələri isə fundamental elmin, vacib tətbiqi tədqiqatların, araşdırmaların inkişafını və milli istehsalatın yeni texnologiyalara tələbatını ödəmək məqsədi ilə təşkilati və iqtisadi mexanizmlərin yaradılması, elmi, elmi-texnoloji və innovasiya fəaliyyətinin normativ-hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi, elm və texnologiyalar sahəsində yüksək ixtisaslı elmi və mühəndis kadrların hazırlanması sisteminin təkmilləşdirilməsi, dünyadakı müasir meyilləri nəzərə alaraq, elmi tədqiqatların və təcrübi işləmələrin prioritet istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, beynəlxalq elmi-texniki əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi, elm və təhsilin inteqrasiyası, milli innovasiya sisteminin formalaşdırılması, elmi işçilərin statusunun, sosial təminatının və gəlirlərinin artırılmasına yönəlmiş qanunvericilik bazasının yaradılmasının həyata keçirilməsinə yönəldilmişdir.

Ulu öndər yaxşı bilirdi ki, Azərbaycanın tərəqqisinin yeganə yolu məhz xalqın yüksək təhsil almasında, maariflənməsindədir, fundamental və humanitar elmlərə mühüm əhəmiyyət verilməsindədir. Məhz buna görə də ümummilli liderimizin rəhbərliyi ilə respublikamızın iqtisadi bazasının gücləndirilməsi və əhalinin maddi durumunun yaxşılaşdırılması elm və təhsilin inkişafı ilə paralel aparılırdı. Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövrü Azərbaycanın tarixinə elmin və təhsilin, mədəniyyətin tərəqqi dövrü kimi daxil oldu. Təkcə Bakıda deyil, respublikanın ucqarlarında da yüzlərlə məktəb, kino-teatr, klub, mədəniyyət evi, kitabxana, uşaq bağçası tikildi. Mədəniyyətin bütün sahələrində görünməmiş uğurlar qazanıldı. Bu qayğı sayəsində neçə-neçə görkəmli bəstəkar, rəssam, şair, yazıçı, heykəltəraş yetişdi. Onlara fəxri adlar verilməsi, Bakıda və Moskvada yubileylərinin keçirilməsi ənənə halını aldı.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında təhsil müəssisələrinin geniş şəbəkəsinin yaradılması və həmin şəbəkənin zəngin maddi - texniki bazasının

formalaşdırılması, respublika hüdudlarından kənardakı ali məktəblərə gənclərin göndərilməsi, hərbi kadrların yetişdirilməsi, respublika Elmlər akademiyasının elmi-tədqiqat institutlarında fundamental elmin inkişafının təmin olunması gələcəkdə milli müstəqillik üçün zəruri intellektual zəmin yaratmışdır.

Ulu öndər əmin idi ki, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər yetişdirilməsi istənilən ölkədə dövlət müstəqilliyinin əsasını təşkil edən ən mühüm amillərdən biridir. Buna görə də öndər cəmiyyətin inkişaf zəminini düzgün olaraq təhsildə və maarifçilikdə gördü, bu sahənin inkişafına diqqət və qayğısını əsirgəməirdi. Keçmiş sovetlər dövründə ulu öndər Azərbaycan təhsilinin tərəqqisinə mane olan bir sıra amilləri aradan qaldırmış, mövcud potensialı ölkənin gələcək inkişafının elmi əsaslar üzərində qurulmasına, respublikanın mədəni intellektual resurslarının gücləndirilməsinə, Azərbaycan üçün layiqli vətəndaşların yetişdirilməsi işinə səfərbər etmişdir.

4. Azərbaycan elm və təhsilinin dünya elm və təhsilinə inteqrasiyası

Ümummillə liderin Azərbaycanda elm və təhsillə bağlı siyasəti artıq real şəkildə özünün müsbət təzahürünü göstərməkdədir-o bu sahələrə xüsusi həssaslıqla yanaşmış və daim qayğı göstərmişdir. Ümummillə lider öz çıxışlarında da dəfələrlə təhsilin mürəkkəb və olduqca vacib bir sahə olduğunu vurğulayaraq qeyd etmişdir ki, *“təhsil sahəsi nə sənayedir, nə kənd təsərrüfatıdır, nə ticarətdir. Bu, cəmiyyətin xüsusi, intellektual cəhətini əks etdirən bir sahədir. Belə halda elmə və təhsil sisteminə çox diqqətlə yanaşmaq lazımdır və bu sahələrə və bu sistemə münasibət çox həssas olmalıdır”* [2,s.183].

Ulu öndər Heydər Əliyev milli təhsilin və elmin inkişafı və onun qabaqcıl dünya dövlətlərinin elm və təhsil sisteminə inteqrasiyasını da ciddi vəzifə kimi müəyyənləşdirmiş, bu sahədə aparılacaq islahatların mahiyyətini açıqlamışdır. Ümummillə liderin irəli sürdüyü elm və təhsil konsepsiyasının əsas qayəsini müstəqilliyin daha da möhkəmləndirilməsi, demokratik və hüquqi cəmiyyət quruculuğu prosesinin sürətlə həyata keçirilməsi, dövlətin iqtisadi potensialının gücləndirilməsi kimi ümdə prinsiplər təşkil etmişdir. Heydər Əliyev insan hüquq və azadlıqlarının təminatı baxımından vətəndaşların təhsil hüququnun reallaşdırılmasına böyük önəm vermiş, elmin inkişafının vacibliyini öz çıxışlarında hər zaman xüsusi vurğulamışdır. Təhsil hüququ Azərbaycan Konstitusiyasında hər bir vətəndaşın vacib hüquqlarından biri kimi elan olunmuşdur-dövlət vətəndaşların pulsuz icbari, ümumi və orta təhsil almaq hüququnu təmin edir. Konstitusiyanın bu müddəası Azərbaycan Respublikasında təhsil fəaliyyətinin əsas prinsipidir.

Hər bir mütərəqqi islahatın uğuru, şübhəsiz, onun ictimai şüurla nə dərəcədə səsələnməsi, cəmiyyət tərəfindən qəbul olunub-olunmamasından

bilavasitə asılıdır. Bu gerçəklikdən çıxış edən ulu öndər ilk gündən milli təhsil sistemində islahatların təkamül yolu ilə aparılması tərəfdarı kimi çıxış etmiş, bu mövzuda ictimai müzakirələrin açılmasına nail olmuşdur. *“Təhsil sistemi elə bir sistemdir ki, burada heç bir inqilabi dəyişiklik ola bilməz. Ümumiyyətlə, bizim həyatımızın bütün sahələrində dəyişikliklər təkamül xarakteri, tədrisi dəyişikliklər xarakteri daşıyır... Təhsil qanunu elə bir qanundur ki, təhsil islahatları elə islahatlardır ki, iqtisadiyyatdan, maliyyədən, başqa sahələrdən fərqli olaraq, bunda bütün cəmiyyətin iştirakı lazımdır”*- deyən ulu öndər Heydər Əliyev bu məsələyə böyük həssaslıqla yanaşdığını nümayiş etdirmişdir [1, s.259]. Heydər Əliyevin 30 mart 1998-ci il tarixdə imzaladığı *“Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyası haqqında”* sərəncamında müstəqil Azərbaycanın təhsil sistemində beynəlxalq standartlara uyğun islahatların həyata keçirilməsi, təhsilin inkişafı və onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, Avropa təhsil məkanına inteqrasiyanın təmin edilməsi kimi mühüm vəzifələr önə çəkilmişdir. 15 iyun 1999-cu il tarixdə ulu öndər tərəfindən təsdiq olunmuş *“Azərbaycan Respublikasında Təhsil İslahat Proqramı”*nın əsas mahiyyətini isə təhsil sistemində islahatların təkamül yolu ilə, mərhələlərlə aparılması, tarixən formalaşmış zəngin, mütərəqqi ənənələrin, təcrübənin qorunub saxlanması, dünya təhsil sisteminin Azərbaycanın milli xüsusiyyətləri ilə çuğlaşan prinsiplərinin tətbiqi məsələləri təşkil edir. İslahat proqramının həyata keçirilməsi nəticəsində təhsilin məzmunu yeniləşdirilmiş, yeni proqramlar və dərslilər hazırlanmış, ayrı-ayrı təhsil sahələri və fənlər üzrə standartların hazırlanması istiqamətində ciddi iş aparılmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin *“Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında”* 13 iyun 2003-cü il tarixli fərmanı isə təhsil sisteminin əsaslı şəkildə təkmilləşdirilməsinə, idarəetmənin müasir prinsiplər üzrə təşkilinə, onun beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına və dünya təhsil sisteminə inteqrasiyasına zəmin yaratmışdır. Bu fərmanla təhsil müəssisələrinin şəbəkəsi optimallaşdırılmış, bir sıra universitetlərə muxtariyyət statusu verilmiş, ölkəmizdə müəllim hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu və onun 12 filialı yaradılmışdır. Dövlət başçısı daim vurğulayır ki, xalqımızın gələcək inkişafı təbii sərvətlərlə deyil, məhz intellektual inkişafı bağlıdır və bu baxımdan elmə və təhsilə qoyulan sərmayə xalqın intellektual sabahına xidmət edir.

Ümummilli liderin sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi illərdə ölkədə 5 yeni ali təhsil müəssisəsi açılmış və ali məktəblərdə təhsil alanların sayı 70 mindən 100 minə qədər artmışdır-həm də keçmiş İttifaqın ən nüfuzlu təhsil müəssisələrində azərbaycanlıların oxumasına çalışması və bu istiqamətdə

əsaslı dönüş yaratması təhsilin inkişafında xüsusi mərhələ olmuşdur. Mütamadi olaraq bu və ya digər ali məktəblərin yubley tədbirlərində iştirak edən ulu öndər həmin ali məktəbin inkişaf tarixini təhlil etmiş, qazanılan uğurlardan danışmış, qarşıda dayanan vəzifələrə diqqət yetirmişdir.

Elm, mədəniyyət, ədəbiyyat, incəsənət xadimlərinin sosial müdafiəsinin təşkili istiqamətində atılan addımlar, dövlət büdcəsində baş verən artımlar hesabına bu sahələrə yönələn vəsaitlərin çoxalması yeni bir intibah mərhələsinin əsasını qoymuşdur. Vətəndən uzaq düşən, xaricə üz tutan istedadlı alimlərimiz tədricən geri qayıtmağa başladılar. Ulu öndər təkcə milli elmin inkişafı üçün lazımı maddi-texniki təminat, alimlərin sosial problemlərinin həlli qayğısına qalmır, eyni zamanda cəmiyyət üçün xüsusi aktuallığa malik elmi problemləri də özünəməxsus fəhmlə müəyyən edərək elm adamlarının diqqətinə çatdırır, onları elmi tədqiqata cəlb etməyə ruhlandırır. Alimlərlə keçirdiyi görüş zamanı Heydər Əliyev Azərbaycan elmi qarşısında dayanan əsaslı problemlərə toxunmuş, onların aktuallığını əsaslandıraraq alimlərimizə Azərbaycan dövləti, xalqı üçün daha gərəkli strateji məsələlərlə məşğul olmağı tövsiyə etmiş, Azərbaycanda elmin inkişaf strategiyasının əsas müddəalarını irəli sürmüşdür. Geniş kütlə, xalq, millət üçün humanitar elmlərin xüsusi əhəmiyyətə malik olduğunu vurğulayan ulu öndər ədəbiyyat, mədəniyyət tarixinin yazılması zəruriliyi barədə söhbət açmış, çoxəsrlik Azərbaycan tarixinin dərinədən öyrənilməsinin və yüksək elmi prinsiplər əsasında şərhinin dövlət üçün mühüm əhəmiyyətini qabartmışdır:

“Əlbəttə, müstəqil Azərbaycanda fizika, riyaziyyat, biologiya, kimya və başqa fənnlərin hamısı inkişaf etməlidir. Ancaq bunların hərəsinin özünəməxsus çərçivəsi vardır. Amma tarix hər bir insan üçün yeniyetməlikdən başlayaraq lazımdır. O cümlədən mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın, elmimizin tarixi lazımdır” [2, s.158].

Ulu öndər Heydər Əliyev müstəqillik illərində də elm və təhsilin inkişafını diqqətdən kənar qoymamış, o cümlədən elm- təhsil problemlərinə kompleks şəkildə yanaşmışdır-bu sahədə mövcud olan problemlərin aradan qaldırılması və Azərbaycanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təcrübəsinə uyğun təhsil strategiyasının həyata keçirilməsi məqsədilə ciddi tədbirlər həyata keçirmiş, mühüm tarixi fərman və sərəncamlar imzalamışdır.

Ümummillə liderin təhsil siyasəti konsepsiyasına əsaslanaraq demək olar ki, elm və təhsil iki müstəqil sahəni ehtiva etsə də onların birini digərindən təcrid etmək mümkün deyildir və bu baxımdan elm - təhsil problemlərinə kompleks şəkildə yanaşılmışdır-hər iki istiqamət ümumi dövlət siyasətinin tərkib hissələrindən olduğundan və strateji mahiyyət daşıdığından onların inteqrasiyası da labüddür. Onun müstəqil Azərbaycana rəhbərliyi

dövrünə nəzər yetirsək, görürük ki, elm ilə təhsilin inteqrasiyası istiqamətində də çox önəmli işlər görülmüşdür-əslində, bu iki müstəqil sistemin həmişə qarşılıqlı əlaqəli şəkildə inkişafı labüddür-belə ki, elmin təhsilsiz, təhsilin isə elmsiz mövcudluğu qeyri - mümkündür.

İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi də sübut edir ki, fundamental tədqiqatlar aparılmayan ölkələrdə yüksək keyfiyyətə malik təhsil haqqında danışmaq mənasızdır-həm də o yerdə ki, baza rolunu oynayan keyfiyyətli orta təhsil yoxdursa, orada geniş əhatəli fundamental tədqiqatlar aparılması qeyri - mümkündür. Ümumiyyətlə, dövlətin iqtisadi qüdrətini, onun elm tutumlu və rəqabətə davamlı məhsulunun istehsalını elmi tədqiqatların, xüsusən fundamental tədqiqatların səviyyəsi, əhatəliliyi və yüksək ixtisasa malik milli kadrlar müəyyən edir. Başqa sözlə desək, müasir dünya gerçəkliklərinə yaxından bələd olan, müasir texnika və texnologiyaları mənimsəyən kadrlar yetişdirmədən, eləcə də ölkədə həyata keçirilən islahatları elmi baxımdan əsaslandırılmadan mövcud təbii - iqtisadi resurslardan tam və səmərəli istifadə etmək və arzu edilən iqtisadi inkişaf səviyyəsinə nail olmaq qeyri - mümkündür. Bu baxımdan AMEA və ali təhsil müəssisələri ölkənin texniki - texnoloji, eləcə də sosial - iqtisadi inkişafının avanqardına çevrilməlidir. Məhz bu reallığı nəzərə alan ulu öndərin *“Milli Elmlər Akademiyası sistemində yüksək ixtisaslı elmi kadrlar hazırlayan təhsil qurumlarının, respublikada prioritet istiqamətlərdə müstəqil fəaliyyət göstərən dövlət elm-təhsil mərkəzlərinin işi daim gücləndirilməli və zənginləşdirilməlidir”*. [3, s.218] fikri də akademiyanın potensialının və texniki bazasının gücləndirilməsinə, ölkədə fundamental elmi tədqiqatların aparılmasına yönəlmişdir.

Təbii ki, bu prosesdə inteqrasiyanın vacib amillərindən biri də müxtəlif ixtisaslı alimlərin birgə proqramlar üzərində işləməsi, ölkənin hərtərəfli inkişafını təmin etməyə qadir olan kompleks inkişaf proqramları işləyib hazırlaması olduqca vacib şərtidir. Belə proqramların həyata keçirilməsi elmi kadr potensialının inkişafına və təhsil səviyyəsinin yüksəlməsinə gətirib çıxarar-bu da tədqiqatların sürətlənməsinə, eləcə də nəzəri-praktiki əhəmiyyətinin artmasına kömək edər.

Ulu öndər Azərbaycan təhsilinin milli əsaslar üzərində çağdaş dünya təhsil sistemində inteqrasiyasını başlıca vəzifə kimi aktuallaşdırmış, elm-təhsil sahəsində mütərəqqi islahatları ardıcılıqla həyata keçirmişdir. Ümummilli liderin təhsil konsepsiyasının əsas qayəsini müstəqilliyin daha da möhkəmləndirilməsi, demokratik və hüquqi cəmiyyət quruculuğu prosesinin yüksək dinamizmlə həyata keçirilməsi, dövlətin iqtisadi potensialının gücləndirilməsi kimi ümdə prinsiplər təşkil etmişdir. Ulu öndər Heydər Əliyevin *“Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə*

Dövlət Komissiyasının yaradılması haqqında” 30 mart 1998-ci ildə imzaladığı sərəncam, habelə 15 iyun 1999-cu il tarixdə təsdiqlədiyi “Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat Proqramı” da bu sahədə islahatların məhz tədricən, mərhələlərlə həyata keçirilməsini, Azərbaycanda təhsil standartlarının yeni dövrün şərtlərinə uyğunlaşdırılması prosesini təmin etmişdir. “Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyası haqqında” sərəncamda müstəqil Azərbaycanın təhsil sistemində beynəlxalq standartlara uyğun islahatların həyata keçirilməsi, təhsilin inkişafı və onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, Avropa təhsil məkanına inteqrasiyanın təmin edilməsi kimi mühüm vəzifələr önə çəkilmişdir. “Azərbaycan Respublikasında Təhsil İslahat Proqramı”nın əsas mahiyyətini isə təhsil sistemində islahatların təkamül yolu, mərhələlərlə aparılması, tarixən formalaşmış zəngin, mütərəqqi ənənələrin, təcrübənin qorunub saxlanması, dünya təhsil sisteminin Azərbaycanın milli xüsusiyyətləri ilə çuğlaşan prinsiplərinin tətbiqi məsələləri təşkil edir. İslahat proqramının həyata keçirilməsi təhsilin məzmununu yeniləşdirmiş, yeni proqramlar və dərsliklər hazırlanmış, ayrı-ayrı təhsil sahələri, fənlər üzrə standartların işlənməsi istiqamətində ciddi iş aparılmışdır [5, s.204].

Azərbaycanı inkişaf etdirmək, şöhrətləndirmək, xalqın tükənməz potensialını üzə çıxarmaq Heydər Əliyevin ən böyük amalı idi-bu dahi insan düşüncələri zəngin olduğu qədər də tükənməz enerjiyə malik idi. Heydər Əliyevi minlərdən, milyonlardan fərqləndirən üstün cəhət bu idi ki, o, məmləkətin inkişafı üçün zəruri olan məqamları görə bilirdi, qarşıya konkret məqsədlər qoyurdu və insanları bu məqsədlər naminə səfərbər edirdi, qüvvələri səmərəli şəkildə istiqamətləndirirdi.

Ümumi təhsildəki ən ciddi yeniliklərdən biri yeni əlifbaya keçilməsi - latın qrafikalı əlifbanın reallığa çevrilməsi idi. Heydər Əliyevin “*Bizim bu günümüz, gələcəyimiz məhz latın əlifbası ilə bağlıdır*” - tarixi çağırışı təhsil sistemində özünün tam həllini tapıb.

İstedadlı gənclərin təhsilə marağını daha da artırmaq və dəstəkləmək üçün ulu öndər ali məktəblərə qəbul imtahanlarından ən yüksək bal toplamış abituriyentlərlə şəxsən görüşüb, onlara “Prezident təqaüdü”nün verilməsi barədə qərarı dahi şəxsiyyətin təhsilə diqqətinin daha bir nümunəsidir.

Siyasi mübarizədə müdriklik və qətiyyət, həyatda pragmatizm, dövlət idarəçiliyində ustalıq- Heydər Əliyev siyasi məktəbinin əsasını təşkil edən bu amillər Vətənə və xalqa xidmət naminə real siyasətlə məşğul olan hər bir kəs üçün tarixi örnəkdir-çünki Heydər Əliyev şəxsiyyəti özlüyündə bir tarixi hadisə idi. Dövlət başçısı ötən illərdə imzaladığı çoxsaylı mühüm fərman və sərəncamlarla, dövlət proqramları ilə Azərbaycan elminin və təhsilinin hamisi olduğunu praktik surətdə təsdiqləmişdir. Təhsil bilik, müasirlik, savad,

gələcəyə açılmış qapılar deməkdir. Prezident İlham Əliyev sosial-iqtisadi inkişafın keyfiyyətə yeni mərhələsində Azərbaycan xalqının intellektual gələcəyini təmin etməyin yeganə yolunu məhz məktəblərin ən müasir tələblər səviyyəsinə çatdırılmasında görür. Görülən işlər deməyə əsas verir ki, yaxın illərdə Azərbaycanda təhsil sahəsində özünü göstərən qlobal problemlər əsaslı surətdə aradan qalxacaq, milli təhsilimizin keyfiyyəti daha da yüksələcəkdir.

Bütün sahələrdə olduğu kimi, Azərbaycan elminin də inkişafı istiqamətində Ümummilli liderin siyasəti bu gün islahatların zəruriliyinə ciddi diqqət yetirən ölkə başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Təbii ki, keyfiyyətli orta təhsili olmayan, yəni baza təhsilinə malik olmayan insanların ciddi elmi araşdırmalar aparması qeyri mümkündür. Bu baxımdan da, elmin və elmi tədqiqatların inkişafından söhbət gedirsə, ilk növbədə orta ümumtəhsil sisteminə diqqət yetirilməsi zəruridir. Təbii olaraq, elm və təhsilə göstərilən diqqətin nəticəsidir ki, ulu öndər özünün milli dövlət quruculuğu strategiyasında təhsil siyasətinə dövlətçiliyin təməl prinsiplərindən biri kimi yanaşmış, bu sahəyə diqqət və qayğısını həmişə önə çəkmişdir. Ulu öndər təhsilin dünya standartlarına uyğun inkişafı, müəllimlərin, elm adamlarının əməkhaqlarının artırılması, məktəb şəbəkəsinin genişləndirilməsi ilə bağlı onlarla tarixi əhəmiyyətli fərman və sərəncamlar, islahat və dövlət proqramlarını təsdiq edən sənədlər imzalamışdır ki, bunlar da birbaşa elmdə və təhsildə problemlərin həllinə yönəlmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, islahatların keçirilməsi təhsil siyasətinin mühüm amillərindəndir-Prezident İlham Əliyevin *“Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı Proqramının (2005-2007-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında”* 21 avqust 2004-cü il tarixdə imzaladığı sərəncam bu günümüz üçün zəruri olan informasiya texnologiyalarından müasir tələblərə uyğun istifadə problemlərinin həlli baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir. Təbii olaraq, bu tarixi sənəd indiyədək bu sahədə mövcud olan boşluqların doldurulmasına, dünyəvi təhsilə inteqrasiya yönümündə çatışmazlıqların aradan qaldırılmasına, gənc nəslin müasir standartlara uyğun daha dərinlən savadlanmasına önəmli kömək göstərir. Artıq bu günün reallıqları sübut edir ki, Heydər Əliyevin siyasi kursuna uyğun aparılan islahatlar müsbət nəticələr verir və Azərbaycan dövlətini bütün dünyada layiqincə təmsil etməyə, eləcə də ölkənin hərtərəfli inkişafında yaxından iştirak etməyə qadir olan gənc nəslin yetişməsinə şərait yaradır. Milli Tərbiyə Konsepsiyasının hazırlanması, təhsilin məzmununda inteqrasiya modellərinə keçid, təhsil sisteminin kompyuterləşdirilməsi və informasiyalaşdırılmasına dair Dövlət Proqramının

təsdiqi və praktiki tətbiqi, təhsildə elmi istiqamət faktorlarının gücləndirilməsi, təhsillə elmin vəhdətini təmin etmək məqsədilə prioritet sahələr üzrə elmi araşdırmaların, tədqiqatların aparılmasının intensivləşdirilməsi, dünya təhsil sisteminə inteqrasiyanın gücləndirilməsi məqsədilə proqramlar, layihələr üzərində fəaliyyətin müntəzəm olaraq davam etdirilməsi və digər məsələlərdən strateji istiqamətlər aydın görünür. Ulu öndərin elm və təhsil siyasətinin prioritetlərindən biri də hər iki sahənin idarə edilməsinə yeni yanaşmanın olmasıdır-əgər güclü təhsil sistemi gələcəyin elmi tədqiqatçılarının hazırlanmasına xidmət edərsə, elmi araşdırmalar da, öz növbəsində, ölkənin ayrı- ayrı sahələrinin müasir tələbata və qabaqcıl təcrübəyə uyğun inkişafını təmin etməlidir [10, s.149].

5.Nəticə

Ümummilli lider Heydər Əliyev bütün həyatı boyu öz xeyirxah əməlləri və ədalətli mövqeyi ilə xalqımızın güvənc yerinə çevrilmişdir-istər müasir tələbata uyğun elmi kadrların hazırlanmasında, istər Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq aləmə və qlobal iqtisadi mühitə sürətlə inteqrasiya etməsində, istərsə də ölkənin sosial - iqtisadi istiqamətlərdə ciddi uğurlar qazanmasında onun rəhbərliyi ilə reallaşan tədbir və islahatların rolu danılmazdır. Heydər Əliyevin bir dövlət və siyasi xadim kimi ölkə, milli iqtisadiyyat, eləcə də onun ayrı- ayrı sahələri qarşısında duran problemlərə kompleks şəkildə yanaşması bu gün əldə edilən ciddi uğurların əsas təkanvericisidir. Məhz bu yanaşmanın nəticəsidir ki, sosial-iqtisadi və siyasi istiqamətlərdə qazanılmış müvəffəqiyyətlər biri-birinə təkan verməklə, vahid bir prosesə çevrilir-əsas uğurlardan biri də ondan ibarətdir ki, həyata keçirilən islahatlar içərisində elmin inkişafı prioritet kimi qəbul edilir və həyata keçirilən bütün islahatlar elmi cəhətdən əsaslandırılır. Bu baxımdan qanunların və digər normativ sənədlərin qəbul edilməsində, dövlət proqramlarının hazırlanmasında və s. elm adamlarının yaxından iştirak etməsi, müvafiq mütəxəssislərin iştirakı ilə geniş müzakirələrin aparılması xüsusi qeyd olunmalıdır.

Günümüzün reallıqları sübut edir ki, hazırda ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən bu istiqamətdə aparılan işlər Azərbaycan xalqının xoş gələcəyinə xidmət edəcək səviyyədə uğurla davam etdirilir. Eyni zamanda, bütün bunlar elm adamlarının daha da fəallaşmasını, ölkədə həyata keçirilən islahatların elmi əsaslarının işlənib hazırlanmasında xüsusi fəallıq göstərilməsini tələb edir. Məlumdur ki, ən əhəmiyyətli nəticə nəzəri və praktiki biliklərin birləşməsindən əldə edilir. Başqa sözlə desək, praktiki əhəmiyyəti olmayan nəzəri düşüncələr bazar iqtisadiyyatının hökmran olduğu müasir dövrümüzdə tədricən sıradan çıxır. Bu baxımdan da, elm adamlarının praktiki cəhətdən əhəmiyyətli olan təklif və tövsiyələrlə çıxış etməsi ölkənin

davamlı sosial- iqtisadi inkişafının başlıca amillərindən biri kimi qəbul edilməlidir. Yalnız bu halda əldə edilmiş dinamik inkişafı davamlı inkişafa çevirmək mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev, H. Ə. (1997). *Müstəqillik yollarında*. Bakı.
2. Əliyev, H. Ə. (1997). *Müstəqilliyimiz əbədidir* (II kitab). Bakı: Azərneşr.
3. Əliyev, H. Ə. (1998). *Müstəqilliyimiz əbədidir* (V kitab). Bakı: Azərneşr.
4. *Xalqın böyük xilaskarı*. Bakı 2001.
5. *Dövlətçilik naminə*. Bakı 2001.
6. *İlham Əliyev Azərbaycanıma inanıram*. Bakı 2007.
7. Mərdanov, M. (2002). *Təhsil millətin gələcəyidir*. Bakı.
8. Mərdanov, M., İsgəndərov, İ., Əhmədov, A. & Ağamalıyev, R. *Azərbaycanda təhsil islahatı illərində*. Bakı.
9. Xəlilov, S. (2001). *Lider. Dövlət. Cəmiyyət*. Bakı.
10. Əhmədov, Y. P. (2011). *Bəşəriyyət mənəvi süqut ərafəsindədir*. Bakı.

Гейдар Алиев - покровитель азербайджанской науки и образования Яшар Ахмедов*

Абстракт. Общенациональный лидер Гейдар Алиев на каждом этапе политического руководства Республикой, выступая покровителем науки и образования, подтверждал это своей титанической деятельностью. Независимый Азербайджан и его достижения в области науки и образования являются венцом деятельности великого лидера. Гейдар Алиев, жизнь и деятельность которого являются примером для истории и для народа, всегда уделял особое внимание развитию науки и образования, заботился об этих сферах как о приоритетной политике государства. Хотя наука и образование являются самостоятельными сферами развития вычленив одно из другого невозможно, и с этой точки зрения к проблемам науки и образования следует подходить комплексно-поскольку оба направления являются частью общей

* Доктор философии по философии, доцент,
Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности (АГУНП); Баку, Азербайджан
E-mail: mr.yashar61@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1621-0526>

Цитировать статью: Ахмедов, Я. [2023]. Гейдар Алиев - покровитель азербайджанской науки и образования. *Журнал «Metafizika»*, 6(1), с.161-184.

История статьи:

Статья поступила в редакцию: 15.01.2023

Отправлена на доработку: 14.02.2023

Принята для печати: 13.03.2023

государственной политики и имеют стратегический характер, их интеграция неизбежна. Общенациональный лидер неоднократно подчеркивал, что будущее каждой нации зависит от развития ее науки и образования, а также считал развитие науки и образования одним из важных условий развития независимого государства.

На фоне интеграции независимого Азербайджана в мировое сообщество необходимость интеграции азербайджанской науки и образования в мировую науку и образование была одним из основных приоритетов в деятельности всемирно известного политика. Чтобы уничтожить нацию, достаточно уничтожить ее науку и образование- в этом контексте Гейдар Алиев спас азербайджанский народ от уничтожения- он неоднократно отмечал, что всякий прогресс зависит от развития науки и образования. Выбрав путь интеграции в светское образование, Азербайджан после восстановления независимости уделил особое внимание этому стратегическому направлению, как одному из важных факторов национальной безопасности.

Ключевые слова: благородный, патриот, ученый, образование, наука, культурное наследие, интеграция

Heydar Aliyev is a supporter of science and education in Azerbaijan Yashar Ahmadov*

Abstract. The great leader Heydar Aliyev at both stages of his political leadership through his titanic activity proved that he is the patron of science and education in Azerbaijan. Independent Azerbaijan and its achievements in the field of science and education are the crowning achievement of the great leader. Heydar Aliyev, whose life and work are an example for history and for the people, always paid special attention to the development of science and education and took care of these areas as a priority policy of the state. Although science and education are two independent fields of development, it is impossible to isolate one from the other, and from this point of view, the problems of science and education should be approached comprehensively - as both areas are part of the overall state policy and are of a strategic nature, their integration is inevitable. The national leader

* PhD in Philosophy, associate prof,
Associate professor of the Azerbaijan State Oil and Industry University (ASOIU); Baku, Azerbaijan
E-mail: mr.yashar61@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1621-0526>

To cite this article: Ahmadov, Y. [2023]. Heydar Aliyev is a supporter of science and education in Azerbaijan. *"Metafizika" journal*, 6(1), pp.161-184.

Article history:
Received: 15.01.2023
Accepted: 13.03.2023

repeatedly emphasized that the future of each nation depends on the development of its science and education, and also considered the development of science and education one of the important conditions for the the development of an independent state.

Against the background of the integration of independent Azerbaijan into the world community, the need to integrate Azerbaijani science and education into world science and education was one of the main priorities in the activities of the world famous politician. To destroy a nation, it is enough to destroy its science and education - in this context, Heydar Aliyev saved the Azerbaijani people from destruction - he repeatedly mentioned that any progress depends on the development of science and education. Having chosen the path of integration into secular education, Azerbaijan paid special attention to this strategic area as one of the important factors of national security after the restoration of independence.

Keywords: benevolent, patriotic, scientist, education, science, cultural heritage, integration

REFERENCES

1. Aliyev, H. A. (1997). *On the way to independence*. Baku.
2. Aliyev, H. A. (1997). *Our independence is eternal* (Book II). Baku: Azernashr.
3. Aliyev, H. A. (1998). *Our independence is eternal* (Book V). Baku: Azernashr.
4. *The great savior of the people*. Baku 2001.
5. *For the sake of statehood*. Baku 2001.
6. *Ilham Aliyev I believe in my Azerbaijan*. Baku 2007.
7. Mardanov, M. (2002). *Education is the future of the nation*. Baku.
8. Mardanov, M., Iskandarov, I., Ahmadov, A. & Agamaliyev, R. *In the years of education reform in Azerbaijan*. Baku.
9. Khalilov, S. (2001). *Leader. State. Society*. Baku.
10. Ahmadov, Y.P. (2011). *Humanity is on the verge of spiritual collapse*. Baku.